

Poluare și proprietate: cât mai rezistă teoria eșecurilor pieței?

■

Radu Șimandan

Asistent universitar

Universitatea „Politehnica” București

Abstract. *An externality exists whenever a transaction creates a cost or a benefit for a party not directly involved. Pollution, such as smoke emitted into the air or sewage poured into the water is an externality.*

In this paper I analyze the differences between Neo-classical and Austrian School of Economics regarding externalities and the best way to fight it. Neo-classicals are concerned about efficiency and they propose some forms of government intervention in order to alleviate pollution: taxes and tradable permits. Austrians seek to remove interpersonal conflict related to pollution and show that although taxes and permits could theoretically work, they fail to eliminate conflicts among people.

Key words: externality; pollution; property rights; neo-classical economics; Austrian economics.

■

Piața și eșecurile ei: externalitățile

Oamenii se angajează în schimburi pe piață atunci când anticipează că în urma acestor operațiuni bunăstarea lor va crește. Datorită schimburilor resursele productive vor ajunge să fie deținute de cei ce le prețuiesc cel mai mult. Specializarea producătorilor ca urmare a schimburilor permite realizarea unor câștiguri din producția de masă și din diviziunea muncii. Condiția libertății schimburilor fiind îndeplinită, oamenii se vor organiza în piețe și progresul economic va fi promovat.

Atunci când nu sunt exploatate toate câștigurile din comerț (*gains from trade*) apare ceea ce în teoria neoclasică se numește *eșecul pieței*. Piața eșuează pentru că nu produce rezultate optime. Externalitățile sunt costuri sau beneficii pentru o parte care nu este direct implicată într-o tranzacție. Externalitățile pot fi negative, sub forma unui cost impus unei a treia părți, sau pozitive, dacă o a treia parte primește un beneficiu ca rezultat al unei tranzacții. Datorită externalităților, piețele se spune că eșuează. Producția se îndepărtează de nivelul optim și apare ineficiența. Producția a prea puține bunuri

sau prea puțină informație este considerată un eșec al pieței dacă costul total de producție este mai mic decât beneficiul tuturor celor care le consumă. Cazul clasic de externalitate negativă este *poluarea*.

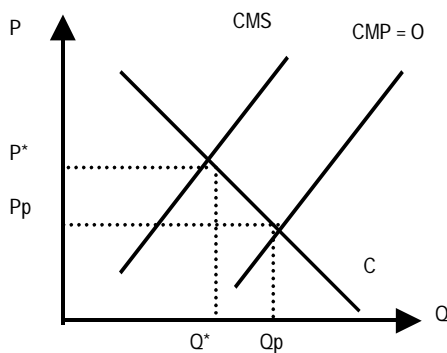
Prea multă poluare este un eșec al pieței când costul pentru firmă al reducerii poluării este mai mic decât beneficiul pentru populația totală.

Pentru ca resursele să fie folosite optim trebuie ca prețul plătit pentru folosirea lor să acopere costul de oportunitate. Spre exemplu, dacă producătorii de mașini vor să folosească oțel, ei trebuie să cumpere oțelul de pe piață, iar prețul oțelului va reflecta valoarea oțelului în utilizările alternative. Diferența dintre aerul poluat (sau ape etc.) și alte resurse ca oțelul este aceea că, în mod normal, pentru folosirea aerului sau apelor nu se plătește.

Dacă o firmă poate folosi un factor de producție fără a plăti pentru el, curba ofertei care rezultă nu reprezintă întregul cost marginal de producție. Rezultă necesitatea distincției între *costul privat* (reflectat de curba ofertei) și *costul social*.

Cost social = cost privat + externalități.

Rezultatul este ineficiența: cantitatea produsă este prea mare dacă se ia în calcul întregul cost de producție, indiferent de cine îl suportă. Concluzia care rezultă din aplicarea metodologiei neoclasică problemei poluării este una clară: guvernul, care se presupune că acționează întotdeauna în interesul general, trebuie să intervină și să corecteze eșecul pieței. Costul social reprezentat de externalitate trebuie internalizat, adică trebuie luat în calcul de poluator. Cu toate acestea, pentru unele resurse precum aerul și apa, structura drepturilor de proprietate nu este clară. Pentru a-și îndeplini sarcina, guvernul poate apela la două instrumente: impozite impuse centralizat (bazate pe taxe Pigou), precum și descentralizat, prin permise (de poluare) comercializabile.

Analiza neoclasică: externalitățile determină eșecul pieței

Adepții teoriei neoclasică folosesc distincția cost marginal privat și cost marginal social pentru a ilustra externalitățile negative ca eșec al pieței. Piața produce cantități Q_p la prețul P_p . Cantitatea Q_p este însă prea mare. Unitățile de la Q^* la Q_p au un cost de producție mai mare decât sunt consumatorii dispuși să plătească (curba CMS este deasupra curbei C). Dacă se ia în calcul și externalitatea, cantitatea optimă ar trebui să fie Q^* la prețul P^* .

Drepturi de proprietate și costuri de tranzacție: teorema lui Coase

Aerul și apa sunt resursele care au cel mai des de suferit de pe urma poluării. Structura drepturilor de proprietate în cazul acestor resurse este neclară. Conceptul de proprietate publică aplicat acestora este foarte ambiguu. Oamenii nu au titluri asupra acestui tip de proprietate și în consecință nu pot decide cum să fie ea folosită și nici nu își pot vinde partea lor de proprietate.

Dacă drepturile de proprietate asupra unei resurse sunt clare, proprietarii vor avea stimulente să se angajeze în

negocieri cu poluatorul. Proprietarului (privat) nu îi este indiferentă valoarea proprietății sale; acesta are o puternică motivație de a conserva resursele pentru viitor și a le utiliza în moduri care sunt benefice altora.

În analiza cazurilor de externalități, atunci când o parte afectată nu participă la tranzacție, întrebarea relevantă este „de ce?”. Să presupunem că, dată fiind structura drepturilor de proprietate, partea afectată este dispusă să plătească pentru a nu fi expusă poluării. În cazul acesta, poluatorul neglijează o sursă de venit. Cu alte cuvinte, acesta suportă un cost (de oportunitate). Costul de oportunitate cuprinde atât costuri explicite, cât și costuri implicite (renunțări la utilizările alternative ale unor factori de producție aflați în proprietatea producătorului). La rândul său poluatorul va avea un stimulent de a intra în negocieri cu proprietarul.

Cazul în care posibilitatea schimburilor și negocierilor pe piață nu conduce la rezultate optime, deși atât producătorul (poluatorul), cât și proprietarul ar avea de câștigat, este catalogat drept un eșec al pieței. Laureatul Nobel pentru economie Ronald Coase remarcă însă că analiza neoclasică a acestor situații care scoate în evidență câștigurile din comerț care nu se realizează face presupunerea nerealistă că costurile de tranzacție sunt zero.

În realitate nu există însă o lume a costurilor de tranzacție egale cu zero. Informarea, negocierea, întocmirea, monitorizarea și aplicarea termenilor contractuali sunt activități care presupun costuri. Analiza externalităților ca eșecuri ale pieței eșuează pentru că nu ia în calcul costurile de tranzacție. Cazurile de externalități sunt prezente pe piețe caracterizate de costuri de tranzacție mari. În esență, externalitățile există pentru că costurile rezolvării lor prin negocieri pe piață sunt prea mari.

Analiza bazată pe costuri de tranzacție definește externalitățile astfel: valoarea netă a externalității constituie pragul minim pentru costurile de tranzacție asociate. Să presupunem că proprietarul unui teren suferă de pe urma poluării produse de o sursă învecinată. Pagubele de pe urma poluării sunt evaluate la 125.000 um, iar costul instalării unor dispozitive pentru eliminarea poluării este 100.000 um. Dacă negocierea și schimbul ar fi posibile, câștigul rezultat de pe urma eliminării poluării ar fi în sumă de 25.000 um. Presupunerea este aici aceea a costurilor de tranziție egale cu zero. În realitate aceste costuri cu siguranță nu sunt zero. Dacă ele sunt însă mai mari de 25.000 um stimulentele ca problema să fie rezolvată dispar.

Teorema lui Coase

În cazul unui schimb din care rezultă costuri externe, agenții implicați vor negocia până în punctul în care

producția rezultată este în cantitate optimă, dacă următoarele condiții sunt respectate:

- drepturile de proprietate sunt clar definite (i.e. este clar dacă cineva poate polua și în ce cantitate);
- drepturile de proprietate sunt transferabile (i.e. poluatorul să plătească pentru a putea polua în continuare sau poate fi plătit de proprietarul resursei poluate pentru a renunța să mai polueze);
- costurile de tranzacție sunt zero sau neglijabile (i.e. informarea, negocierea, întocmirea, monitorizarea și aplicarea termenilor contractuali au costuri mici).

Poluarea: o viziune austriacă

Adepții Școlii austriece privesc știința economică drept studiul acțiunii umane. Indivizii acționează conștient în vederea atingerii unui scop. Scopul ultim al acțiunii este întotdeauna satisfacerea unei nevoi a omului care acționează. Economiiștii austrieci încep analiza cazurilor de poluare plecând de la ipotezele unei economii libere. Drepturile de proprietate privată și piețele competitive (absența intervențiilor și reglementărilor) sunt premisele economiei libere. Piețele alocă resurse rare și indivizii sunt liberi să se angajeze în schimburi de titluri de proprietate. Această viziune conduce la concluzia că poluarea nu este un eșec al pieței, ci un *conflict interpersonal* cu privire la folosirea resurselor. Ideea că acțiunile oamenilor pot duce la degradarea mediului înconjurător este greșit formulată. Acțiunile unor oameni pot modifica mediul înconjurător într-un mod care intră în conflict cu planurile altor oameni. Întotdeauna problemele de mediu sunt conflicte interpersonale cu privire la destinația unor resurse productive. Problema care necesită o rezolvare este conflictul interpersonal, și nu eșecul pieței în atingerea unei eficiențe optime. În plus, conceptul de cost social utilizat de analiza neoclasică este unul ambiguu. În viziunea austriacă, nu pot exista costuri obiective, situate în afara comportamentului oamenilor. Toate costurile sunt subiective și își au sursa în evaluările (subiective) ale indivizilor. Numai indivizii pot face alegeri și în consecință doar ei pot cântări alternativele la care trebuie să renunțe.

Încercările de a măsura costurile sociale sunt sortite eșecului și recomandările de politică publică pentru reducerea poluării făcute în absența unei „piețe a poluării” nu pot decât să înrăutățească lucrurile.

Drepturile de proprietate privată asupra resurselor au un rol important în analiza problemelor mediului. Originea problemei poluării – definită drept conflict interpersonal în folosirea unor resurse productive – stă în lipsa drepturilor de proprietate clar definite. Rezolvarea nu poate veni decât din aceeași direcție: posesiunea privată și titluri de proprietate transferabile. Perspectiva asupra poluării este astfel schimbată din „eșec al pieței” în generarea unui nivel optim de producție în eșec legal, care face ca piața să nu poată funcționa eficient datorită lipsei instituției cruciale a dreptului de proprietate.

Soluții austriece la problema poluării

Drepturi de proprietate privată: problema poluării apare datorită lipsei drepturilor de proprietate privată asupra unor resurse. Posesiunea privată a resurselor crește eficiența și responsabilitatea folosirii acestora. Oamenii tind să fie mai întreprinzători și să folosească resursele mai chibzuit atunci când există proprietatea privată.

Poluatorul plătește: odată ce toate drepturile de proprietate sunt clar stabilite, poluatorul și proprietarul resursei poluate pot intra în negocieri și rezolva conflictul pe baze private. Fiind nevoit să plătească, poluatorul internalizează costul activității sale generatoare de conflict în costul de producție. Poluatorul are apoi libertatea să acționeze conform propriilor planuri: eliminarea poluării, reducerea poluării doar la proprietatea sa sau compensarea (în continuare a) proprietarului resursei în cauză.

Primul venit, primul servit: în cazul în care drepturile de proprietate asupra unei resurse sunt neclare, principiul primul venit, primul servit poate avea unele avantaje din perspectiva piețelor. Acesta reduce probabilitatea apariției unui conflict sau generează un proces de negociere. Primul venit va beneficia de o certitudine crescută că va putea folosi în continuare resursa în cauză, lucru care va conduce la creșterea eficienței piețelor prin îmbunătățirea relevanței informațiilor transmise de sistemul de prețuri.

Bibliografie

- Cordato, R. (2005). *An Austrian Theory of Environmental Economics*, USA: Ludwig von Mises Institute
- Halbrooks, J. (2003). *The „Externalities” Argument*, USA: Ludwig von Mises Institute
- Lypsey, R.G., Alec, K. Ch. (1999). *Economia pozitivă*, Editura Economică, București
- Marinescu, C. (2004). *Economie instituțională*, Editura ASE, București
- Storfner, S. (2004). *Can Market Forces Solve Environmental Problems? Neoclassical vs. Austrian Analytics*, U.K., University of Central England
- Zerbe, R.O., Mc. Curdy, H. (2001). „The End of Market Failure”, în *Regulation*, vol. 23, No. 2